

QUO VADIS FEGYVEREK EGYENLŐSÉGÉNEK ELVE?*

Gácsi Anett Erzsébet
adjunktus

Szegedi Tudományegyetem

Tóthné Fábíán Esztertől egykori hallgatójaként a családi jog alapvető dogmatikai kérdéseit, kollégájaként azt tanulhattam meg, hogy „a tudást leghatékonyabban szeretettel lehet közvetíteni”. Fábíán Eszter kedvessége és szeretete hallgató koromtól kezdve végig kísért, kedves szavaiért, hasznos tanácsaiért köszönettel tartozom. Tisztelgésképpen készítettem el tanulmányomat, olyan témában, amely közel áll hozzám, és amelyet örömmel adhatok az Ünnepeletnek.

1. Bevezető gondolatok

A nemzetközi egyezmények¹ és a magyar Alaptörvény² által is deklarált *tisztességes eljáráshoz való jog*nak általánosan és nem vitatottan elismert „*lényegi eleme*” a *fegyverek egyenlősége elve*.³ A principium főként – de nem kizárólagosan⁴ – a büntetőeljárások sajátja, azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson.⁵ Nem jelenti azonban minden esetben a vád és védelem jogosítványainak teljes azonosságát, de mindenképp megköveteli, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen.⁶ A fegyverek egyenlősége elvének egyebekben a magyar Alkotmánybíróság olvasata szerint kettős feltétele van. Egyfelől a felek mindegyikének személyes jelenléte az eljárási cselekmények során – az AB szerint e feltétel a nemzetközi szervek esetjogában is az egyik legkidolgozottabb terület⁷ –, valamint egyes eljárási szereplők (pl. szakértő)

*  Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-ÚNKP-16-4 Kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

¹ Így az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény (Emberi Jogok Európai Egyezménye) 6. cikke; Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmány 14. cikke.

² Alaptörvény XXVIII. cikk.

³ SUDRE, Frédéric: *Droit européen et international des droits de l'homme*. Presses Universitaires de France, Párizs, 2016. 338.; TOMA, Elisa: *The Principle of Equality of Arms – Part of the Right to a Fair Trial*. Union of Jurists of Romania, 2011/8. 1-3.

⁴ Az Emberi Jogok Európai Bírósága és a magyar Alkotmánybíróság is több határozatában rámutatott arra, hogy a fegyverek egyenlőségének elve a polgári eljárásokban is alkalmazható elv. Részletesen: GÁCSI Anett Erzsébet: *A fegyverek egyenlőségének elve az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában*. (Közlésre elfogadott: Belügyi Szemle, 2017.)

⁵ GRAHAM MERRILLS, John: *The development of international law by the European Court of Human Rights*. Manchester University Press, Manchester, 1993. 185.

⁶ 6/1998. (III. 1.) AB hat.; ABH 1998, 91, 93.

⁷ Vö. HOLLÁN Miklós – LŐRIK József: *A védelemhez való jog – a (3) bekezdés magyarázata*. In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 2102.

magatartása semleges pozícióban; másfelől feltétele az, hogy az ügyben releváns adatokat a vád és védelem ugyanolyan teljességben és mélységben ismerhessék meg.⁸

Erdei Árpád szerint „a kodifikált magyar büntető eljárásjog történetére⁹ nem a nyugalom és a stabilitás, hanem a – gyakran zaklatott – változások a jellemzők”.¹⁰ Nincs ez másként a hatályos büntetőeljárás törvénnyel sem. Az 1998-ban elfogadott, majd – az eredeti szöveg több mint felét érintő módosításokkal – 2003 nyarán hatályba lépett hatályos büntetőeljárás törvényt mára közel 90 törvény, több alkotmánybírósági határozat hozzávetőlegesen 2000 helyen módosította, amely koherencia zavart okoz.¹¹ A Kormány ezt felismerve 2015. február 11. napján elfogadta az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveiről szóló előterjesztést (a továbbiakban: Konceptió).¹² Jelen tanulmány megírásakor az új törvényjavaslat elkészült (T/13972. számú törvényjavaslat, a továbbiakban: Javaslat), az új törvény várhatóan 2018. július 1-jén lép hatályba.

Jelen tanulmányban azt vizsgálom meg, hogy a fegyverek egyenlőségének követelménye hogyan jelenik meg az új büntetőeljárás törvényjavaslatban. Céлом ezzel kapcsolatban egy *problématérkép* felvázolása (hol erősödik és hogyan, hol csorbul és miként a princípium), amely során a Javaslat statikus része – annak rendeltetésénél fogva – kiemelt vizsgálódási szerepet kap, ugyanakkor a dinamikus része csak egyes pontjaiban kerül górcső alá. A tanulmány nem minden esetben követi a Javaslat szerinti szakaszrendet, az egyes kérdésköröket dogmatikailag indokolt sorrendben és összefüggésekkel mutatom be. Így kitérek a kontradiktórium és a hatékony védelemhez való jog elvére; a terhelt eljárásjogi helyzetére, a terhelti együttműködés rendszerére; a sértetti jogok megerősítésére; az eljárás cselekményen való jelenlétre és az iratmegismerésre; a telekommunikációs eszközök újra szabályozására; a tárgyalás előkészítésére és magára a tárgyalásra; az ügyész ügyféli pozíciójának elismerése, végül a magánszakértői véleményre.

2. A kontradiktórium elve

Az egyik ilyen pontja a Javaslatnak a *funkciómegosztás elvének következetesebb érvényre juttatása*. Az elvvel kapcsolatban *in abstracto* kiindulópontom az, hogy az elv a büntetőeljárások alfája és omegája, a jelen tanulmányban górcső alá vont fegyverek egyenlőségének elve is a kontradiktórium elvéből vezethető le.¹³ A princípium szerint „a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítékezés elkülönül”, gyakorlatilag 3 aspektusból vizsgálható. Egyfelől a vád, a védelem és az ítékezés viszonya oldaláról; másfelől a vád és az ítékezés

⁸ 6/1998. (III. 11.) AB hat., ABH 1998, 91, 93.

⁹ Lásd: 1896. évi XXXIII. törvénycikk – I. Bp.; 1951. évi III. törvény – II. Bp.; 1962. évi 8. törvényerejű rendelet – I. Be.; 1973. évi I. törvény – II. Be.

¹⁰ ERDEI ÁRPÁD: *Tanok és tévtanok a büntetőeljárásjog tudományában*. ELTE Eötvös Kiadó, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 2011. 12.

¹¹ Ezek – *Erdei Árpád* megfogalmazása szerint – az ún. *hibajelek*, azaz azon jelek, amelyek arra utalnak, hogy a hatályos eljárás törvény nem elégíti ki az igényeket. Uo. 86-92.

¹² Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/d/12/40000/20150224%20IM%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s%20az%20%C3%BAj%20b%C3%BCntet%C5%91elj%C3%A1r%C3%A1si%20t%C3%B6rv%C3%A9ny%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1si%20elveir%C5%91.pdf> (2017. május 15.)

¹³ Jobbnak találok így a hatályos Be. azon megoldását, hogy azt az 1. §-ában deklarálja, ellenben a Javaslat 5. §-ában való elhelyezéssel. Noha úgy tartom, hogy az alapelvek (az alapvető rendelkezések) között sorrend nem állítható fel, talán kivételként a kontradiktórium elvét lehetne megfogalmazni.

viszonyának oldaláról; harmadsorban pedig a vád és védelem viszonyának oldaláról.¹⁴ A fegyverek egyenlőségének elve első olvasatra a harmadik aspektust foglalja magában.

A Javaslat azonban, amikor a funkciómegosztás elvének következetesebb érvényesítését emeli ki, akkor kifejezetten a második aspektus (a vád és ítékezés viszonya) vizsgálatát végzi el. Azaz, *in concreto* az elvvel kapcsolatban az mondható el, hogy a Javaslatban annak kiemelése történik meg, miszerint a vád bizonyítása nem a bíróság feladata, a vádért való felelősséget egyértelműen a vádlónak kell viselnie [vö. 164. § (1) bekezdés]. Ebből fakad a tényállás-tisztázási kötelezettség átgondolása is, azaz, hogy a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítási eszközök indítvány alapján szerezhethet be, ennek hiányában nem köteles bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására [164. § (2)-(3) bekezdés]. Ehhez kapcsolódó korrekciós szabály, hogy ha a vádló nem indítványozta a vádat alátámasztó bizonyíték beszerzését, és az ítélet megalapozatlansága nyilvánvalóan erre vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatóak, azaz nem kerülhet sor az ítélet hatályon kívül helyezésére.¹⁵

A fegyverek egyenlőségének elve itt úgy erősödik tehát, hogy kiemeli a jogalkotó a vád, azaz az *ügyész ügyféli minőségét* (a bírósági szakban) a *vádat alátámasztó bizonyítási indítványok megtétele kötelezettségében*. A bíróságról pedig egyidejűleg leveszi azt a terhet, hogy indítvány nélkül kelljen beszereznie terhelő bizonyítékokat, így a fő feladatára az igazságszolgáltatásra koncentrálhat.

3. A (hatékony) védelemhez való jog

A fegyverek egyenlőségének vizsgálata másodikként a Javaslatban *hatékony védelemhez való jogként* deklarált elvvel kapcsolatban végezhető el [3. § (1) bekezdés]. Az elv részint a funkciómegosztás elvének következetesebb érvényesítéséből vezethető le (lásd: kontradiktórium elvének harmadik aspektusa). Ez – különösen a védelem hatékony jelzővel való ellátása – azonban elsősorban a *védők felé jelzett elvárás*, ugyanis a Javaslat részletszabályaiból nem következik, hogy a bíróságnak, az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak többletkötelezettsége lenne a hatályos szabályozáshoz képest.¹⁶ A védelem a büntetőeljárásokban ugyanis abban segíti a bíróságot, hogy a tényállást minden összefüggésében, minden oldalról megvizsgálja. A védelem segít megakadályozni, hogy az igazságszolgáltatásban olyan egyoldalú szemlélet érvényesüljön, amely csak a terhelt ellen szóló körülményeket veszi figyelembe.¹⁷ A *fegyverek egyenlősége elve* itt tehát a *védelem oldalára aggat többletfeladatokat*. Szokatlanak tűnő megoldás lehet (hiszen a fegyverek egyenlősége elv fényében általában a védelmi oldal többletjogosítványainak erősítését követeli meg a joggyakorlat), azonban a tisztességes eljáráshoz ez is szorosan kapcsolódik.

A Javaslatban a *védői jogok és kötelezettségek* követik a hatályos Be. megoldását azzal, hogy *új elemként* jelenik meg – a hatékony védelemhez való joggal összefüggésben – a védői kötelezettségek tekintetében az *időszerűség biztosításával kapcsolatos felelősség*, ami nem mást jelent, minthogy a védő saját feladatát köteles olyan módon teljesíteni, hogy

¹⁴ HERKE Csongor – FENYVESI Csaba – TREMMEL Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2012. 66.

¹⁵ T/13972. Általános Indokolás 325.

¹⁶ Részletes indokolás a T/13972. 3.§-hoz. 330.

¹⁷ KIRÁLY Tibor: *A védelem és a védő a büntető ügyekben*. KJK, Budapest, 1962. 121.

azzal a büntetőeljárás időszerű lefolytatását ne hátráltassa [42. § (4) bekezdés f) pont]. Ez alapján a védő tudatos mulasztása, feladatainak teljesítésével kapcsolatos indokolatlan késlekedése, vagy jogainak az eljárás elhúzódását eredményező gyakorlása a védő kötelességességének tekinthető.¹⁸

E ponton arra is érdemes kitérni, hogy a Javaslat végül a *kirendelt védő intézményével kapcsolatos problémák* megoldását nem vállalta magára,¹⁹ „a kirendelt védő személyének kijelölésével kapcsolatos eljárás kialakítása nem a Javaslat feladata” – érvel a jogalkotó.²⁰ Ugyanakkor a Javaslat a gyakorlatban felmerült hiányosságokra tekintettel annyiban pontosít, hogy a kirendelt védő személyét nem a kirendelő szerv, hanem a kirendelő székhelye szerinti illetékes területi ügyvédi kamara állapítja meg.²¹ A technikai vívmányok okozta fejlődésre tekintettel úgy érvel a Javaslat indokolása, hogy nem szükségszerű, hogy a kijelölésre a kirendelő határozat alapján, annak közlését követően kerüljön sor. Kialakítható ugyanis olyan informatikai rendszer, amely megfelelő működtetése nem igényli a kirendelő határozat közlését.²² Ennek pontos kialakítása azonban a rendszert üzemeltető területi ügyvédi kamara feladata lesz.²³ Mindemellett a Javaslat úgy rendelkezik, hogy a kirendelésre a kirendelés okaként felmerült helyzetet követő idézés, előállítás, értesítés esetén, azzal egyidejűleg kell sort keríteni. Amennyiben a kirendelés oka az eljárási cselekményen merül fel, a védőt nyomban ki kell rendelni.²⁴ E rendelkezéshez igazodik a Javaslat 387.§ (2) bekezdése, amely ilyen esetben a védő megjelenésének biztosítása miatt a gyanúsított kihallgatás elhalasztását írja elő. Ezzel megszűnik a hatályos rendszer szerinti azon átmeneti időszak, amikor a törvény kötelező rendelkezése folytán kötelező a védelem, ugyanakkor a terhelt mégsem rendelkezik védővel.²⁵ Abban a rendelkezésben ugyanakkor a *fegyverek egyenlősége elvének torzulását* látom, hogy ha nem kötelező védelmes esetről van szó és a terhelt indítványozza védő kirendelését ezt nyomozási szakban csak az alapján teheti meg, hogy vagyoni, jövedelmi helyzete nem teszi lehetővé számára védő meghatalmazását; míg vádemelés után a terhelt vagyoni viszonyaitól függetlenül kötelező erővel bíró indítványtételi jog ez, azaz ilyenkor a védő kirendelése kötelező.²⁶

4. A terhelt eljárásjogi helyzete, a terhelti együttműködés új rendszere

A fegyverek egyenlősége elv értelemszerűen vizsgálendő a *terheltre* vonatkozó szabályok vonatkozásában is. (Általánosságban elmondható, hogy minél szélesebb körű jogosítványokkal rendelkezik a terhelt, annál inkább az eljárás peralakító alanyának tekinthetjük, és ezzel erősödik a fegyverek egyenlőségének elve is.)

¹⁸ Részletes indokolás a T/13972. 42.§-hoz. 343.

¹⁹ Lásd: Jelentés az OBH 6564/1996. számú vizsgálatáról (Ombudsmáni Jelentés 1996); Jelentés az AJB-3107/2012. számú ügyben (Alapvető Jogok Biztosának 2012. augusztus 21-én kelt jelentése) feltárt rendszerszintű problémákat.

²⁰ Részletes indokolás a T/13972. 46.§-hoz. 345.

²¹ 46.§ (1) bek.

²² vö. 46.§ (3) bek.

²³ Részletes indokolás a T/13972. 46.§-hoz. 345.

²⁴ 46.§ (4) bekezdés a) és b) pont.

²⁵ Részletes indokolás a T/13972. 46.§-hoz. 345.

²⁶ 46.§ (6) bek.

Egyfelől a Javaslat a *terheltet megillető eljárási jogokat* – a Javaslat preambulumban megfogalmazott – tisztességes eljárás fényében *pontosítja*.²⁷ Így a *védekezésre való felkészülési idő* kapcsán kifejezetten nevesíti az eljárási jog kötelezettjeit, azért, hogy a joggyakorlat számára megkerülhetetlen követelményt fogalmazzon meg.²⁸ A fegyverek egyenlősége elvének erősítéseként a Javaslat önálló jogként ismeri el a *védő igénybevételenek, meghatalmazásának, és a védővel való tanácskozás jogát* is.²⁹ Mind a felkészüléssel, mind a tanácskozással összefüggésben meghatároz egy minimális időtartamot, amely előtt e terhelti jogok tényleges gyakorlása nem korlátozható.³⁰ Új jogosultságként rögzíti a terhelti együttműködés rendszerének kialakításával azt, hogy *a terhelt a büntetőeljárás bármely szakában kezdeményezheti* az ügyészszeggel való *megállapodást*.³¹

Másfelől a Javaslat kialakítja a *terhelti együttműködés rendszerét*, amellyel még inkább ügyfélként kezeli a terheltet, és ezzel látszatra (arra bizonyosan) erősíti a fegyverek egyenlőségének elvét.³² Az együttműködésnek két alaptípusát szabályozza. Egyfelől (*1. típus*) azt, amikor a *nyomozás során* az ügyész, a terhelt, a védő a bíróságtól függetlenül formális egyezséget köthet a bűnösség beismeréséről (LXV. fejezet). Ilyenkor „eljárás egyezség esetén” elnevezésű külön eljárást folytat le a bíróság, ahol a bíróság az egyezség tartalmát nem változtathatja meg (az egyezség törvényességét vizsgálja) és jóváhagyja vagy elutasítja az egyezséget (XCIX. fejezet). Másfelől (*2. típus*) azt, amikor vádemelést követően, a *tárgyalás előkészítése során* kerül arra sor (LXXVI. fejezet).³³ Ez a fajta együttműködés nem eredményez formális megállapodást, inkább a terhelt jóváhagyását, belenyugvását jelenti. Ilyenkor az ítéletet az előkészítő ülésen vagy kivételesen tárgyaláson hozzák meg. Mindkét típusú együttműködésre érvényes, hogy a tényállás és a jogi minősítés nem lehet a megállapodás tárgya (ezt az ügyész közli), helyette a joghátrány és a járulékos kérdések alkothatják az egyezkedés tárgyát. Az együttműködés kardinálisnak szánt szerepét egyébként az is mutatja, hogy amennyiben a terhelt a tárgyaláson tesz beismerő nyilatkozatot, azt úgy is lehet tekinteni, mintha az előkészítő ülésen tette volna meg, azaz ebben az esetben az eljárást egyszerűsített módon lehet lefolytatni.³⁴

5. Harmadik fél a büntetőeljárásban?

Már a Koncepció³⁵ is kifejezésre juttatta és maga a Javaslat is követte azt az elképzelést, hogy a *sértetti jogokat* az egész büntetőeljárásban *hangsúlyosabbá kell tenni*.³⁶ Ez azért is lényeges, mert valójában a tisztességes eljárás követelménye, s így a fegyverek egyenlő-

²⁷ 39.§ (1)-(2) bek.

²⁸ Részletes indokolás a T/13972. 39.§-hoz. 341.

²⁹ 39.§ (1) bekezdés d)-e) pont.

³⁰ 39.§ (6) bek.

³¹ 39.§ (1) bek. k) pont.

³² Ezt a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásra is kiterjeszti.

³³ Ha az előkészítő ülésen sem tesz beismerő vallomást: az eljárás a rendes eljárás szabályai szerint folytatódik tovább, azzal, hogy bűnösségét bármikor beismerheti.

³⁴ 524.§ (1) bek.

³⁵ Koncepció 3. szabályozási elve, 10-12.

³⁶ E követelményt támasztja a magyar büntetőeljárással szemben a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv is.

sége akkor valósul meg, ha a terhelt jogai megfelelő egyensúlyban állnak a vád, valamint a sértett és tanú jogaival.³⁷ Ez azonban felveti azt a kérdést, hogy vajon az eddig fegyverek egyenlősége oldaláról vizsgált két pólusú jogviszony kitágul-e annyira, hogy a büntetőeljárásokban harmadik félként megjelenik a sértett? Nem elhanyagolható kérdés – az erre irányuló tendencia egyébként nem szokatlan az európai büntetőeljárásokban – ugyanis ezzel a hagyományos értelemben vett fegyverek egyenlőségének elve (a vád és védelem mátrixa) transzformáción mehet keresztül. Nézetem szerint e transzformáció azonban nem emelheti a 3 pólust egyenrangúvá: a vád és védelem oldala közülük mindig is kimagaslik.

A Javaslatból egyelőre a transzformáció még nem olvasható ki – álláspontom szerint azt az ítélkezési gyakorlat alakíthatja ki –, ugyanakkor a sértetti jogok megerősödése, kiteljesedése vitathatatlan.

6. Az eljárási cselekményen való jelenlét biztosítása

A Javaslat egy fejezetben (statikus részen belül, eljárási cselekmények XIX. fejezet) foglalja össze az *eljárási cselekményen való jelenlét biztosításával* kapcsolatban rendelkezésre álló intézményeket: az idézést, az értesítést, az előállítást,³⁸ az elővezetést, az elfogató parancsot.

E résznél az egységes jogalkalmazás végett a Javaslat konkrétan meghatározza azt az *időközt*, amelynek az idézés, értesítés kézhezvétele és az eljárási cselekmény között el kell telnie, ez fő szabály szerint 5 nap.³⁹ A nyomozás során ugyanakkor ez az időköz sürgős esetekben 24 óra is lehet [113. § (3) bekezdés 2. mondat]. Mítöbb, eljárási szakasztól függetlenül a terheltet érintő eljárási cselekmény esetén az időköz a védő idézése, értesítése esetén akár 2 óra is lehet [113. § (4) bekezdés]. A Javaslat indokolása szerint ez az időtartam a magyarországi életviszonyokat figyelembe véve elegendő kell, hogy legyen arra, hogy a védő az eljárási cselekmény helyszínén megjelenjen, vagy helyettesítéséről gondoskodjon.⁴⁰ A védő ilyen jellegű idézésére egyébként a terhelt előállítása, őrizetének elrendelése vagy az idézés kibocsátása nélkül végrehajtott eljárási cselekményen kerülhet sor, ezért a terhelt és a védő az ilyen rövid tartamú idézés, értesítés kézbesítése és a védő megjelenése, valamint az eljárási cselekmény megkezdése közötti időben is tanácskozhat.⁴¹ Ez is a *fegyverek egyenlősége elv erősítését szolgálja*, kiváltképp a nyomozási szakban, hiszen a fentebb jelzett szituációkra, eljárási cselekményekre tipikusan nyomozási szakban szokott sor kerülni.

A Javaslat indokolása szerint általános jogalkalmazói igényként – és a 2016/343/EU parlamenti és tanácsi irányelvvel összhangban – jelentkezett, hogy a tárgyalási szakban (továbbá a *személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés tárgyában tartandó ülésen*) a terhelt *jelenlétét jogként* és nem kötelezettségként szükséges definiálni.⁴²

³⁷ DOBROCSI Szilvia: *A tisztességes eljárás elve, mint a büntetőeljárás egyik alapvető követelménye*. Collega, 2005. IX. évf. 2. szám, 125.

³⁸ Az előállítás a nyomozás során a terhelt idézésének speciális fajtája, vagy más megközelítésében alternatívája lesz [117.§ (2) bek.].

³⁹ 113.§ (3) bek. 1. mondat.

⁴⁰ Részletes indokolás a T/13972. 112-116. §-hoz. 374.

⁴¹ Vö. 39.§; 42.§; 386.§ (1) bek. c) pont és (2) bek.; 387.§ (3) bek.

⁴² Kötelezettségként definiálja ugyanakkor a tárgyalási szakban: a Poitrimol v. Franciaország ügyben Pettiti bíró különvéleményében (Application no. 14032/88), Judgment of 23 November 1993.; valamint legújabban ERDEI, 2011. 296.

Ebből következik, hogy a Javaslát a tárgyaláshoz való jogból kiindulva rendezi a vádlott jelenlétének kérdését. E jogáról megfelelő garanciák megléte esetén lemondhat, ezáltal bővül a vádlott (saját ügyében való) rendelkezési joga, az eljárás tisztessége erősödik, ezek pedig az eljárás időszerűségére is kedvező hatással lehet.⁴³

7. Az ügyirat megismeréshez való jog

Az *irat megismerés* mindig is kardinális kérdése volt a fegyverek egyenlősége elvének.⁴⁴ A Javaslát szakít a hatályos Be. azon rendszerével, hogy az ügyiratok megismerését alapvetően a másolat kiadásán alapuló módon rendezi,⁴⁵ a másolat kiadása ugyanis az ügyiratok megismerésének egyik módja és nem fogalmi eleme lesz.⁴⁶ Így az ügyiratok megismerésének módjai: (1) megvizsgálás biztosítása; (2) felvilágosítás adása, tájékoztatás nyújtása; (3) az érintett által készített saját másolat, felvétel; (4) kivonat vagy másolat kézbesítése; (5) egyéb mód.⁴⁷

Az ügyiratok megismerésének másik rendszerszintű változtatása – összhangban a terhelti együttműködés intézményének bevezetésével, a vizsgálat nyilvánosságának és kontradiktórius jellegének erősödésével –, hogy a hatályos Be. korlátozott és eseti alapon megengedő megismerését az ún. „teljes megismerés és eseti alapon korlátozható megismerés elvével” váltja fel.⁴⁸ A megismerés korlátozásának ugyanis csak meghatározott ügyiratok tekintetében, és az indítvány jogorvoslattal támadható elutasítása alapján van helye. E rendszerszintű változtatáshoz kapcsolódik továbbá a nyomozási szakban a 352. §, amely az ügyiratok megismerésének biztosítását folyamatos módon, az eljárás előrehaladásával párhuzamosan táguló körben írja elő.⁴⁹

Álláspontom szerint az új Be. ezen változásai maradéktalanul a fegyverek egyenlőségének elvét erősítik.

8. A telekommunikációs eszközök használata

A Javaslát *telekommunikációs eszközök* újra szabályozásával gyakorlatilag a hatályos Be. szerinti zárt célú távközlő hálózat kiterjesztését tette meg. A cél az, hogy a különböző helyszínek között ne csak egyes ki- és meghallgatások, hanem az eljárásban résztvevő személyek teljes körű jelenléte is biztosítható legyen (azaz az intézmény szorosan kapcsolódik az eljárási cselekményen való részvétel jogához is). Az is cél továbbá, hogy ez a megoldás a tárgyaláson kívül a büntetőeljárás teljes menete alatt bármikor és az eljárási cselekmények

⁴³ T/13972. Általános Indokolás 324.

⁴⁴ Vö. PACZOLAY Péter: *A fegyverek egyenlőségének elve az Alkotmánybíróság gyakorlatában*. In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapeinti Sat. Ünnepi Kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára. Acta Jur. et Pol. Szeged, 2012. 393-394.

⁴⁵ Be. 70/B.§

⁴⁶ 100.§ (4) bek. c) – d) pont.

⁴⁷ 100.§ (4) bek. Sőt a Javaslát 160. §-a annak is megteremti az alapját – ha az ehhez szükséges technikai feltételek fennállnak –, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek az ügyiratok megismerésére vonatkozó jogukat elektronikus hozzáférés útján, különösen a hatóság e célra kialakított felületén is gyakorolhassák.

⁴⁸ Vö. 100.§ (9) bek.

⁴⁹ Részletes indokolás a T/13972. 100.§-hoz. 370.

bármely formájában alkalmazhatóvá váljon.⁵⁰ *In abstracto* nem szabad azonban elfelejteni, hogy a terhelt és a védő tekintetében az intézmény alkalmazása érdemben érintheti a tisztességes eljáráshoz (ezen belül is a fegyverek egyenlőségéhez és a védelemhez) való jogot. Ezért a Javaslat kétszintű garanciális intézményrendszerrel biztosítja a terhelt és a védője eljárási jogait.⁵¹

Egyes esetekben (személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése tárgyában tartott ülésen; előkészítő ülésen) a telekommunikációs eszköz használata a terhelt előzetes jóváhagyásához kötött.⁵² A *személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések* (távoltartás, bűnügyi felügyelet, letartóztatás, előzetes kényszergyógykezelés) elrendelésére tipikusan a nyomozás során kerül sor, a büntető-eljárás egyik legkiemeltebb, a védekezés lehetőségét mértékadóan befolyásoló döntése. Ennek megfelelően a terhelt számára biztosítani kell – hogyha azt szükségesnek tartja – a kényszerintézkedéssel kapcsolatos álláspontját a bíróság előtt személyesen adhassa elő. A letartóztatás meghosszabbítása esetén, a terhelt jelenlétének biztosítására – a 122. § (3) bek. c) pontja alapján – fő szabály szerint telekommunikációs eszköz használatával kerül sor, előzetes jóváhagyásra nincs szükség. Ugyanakkor – a 122. § (2) bekezdés alapján – a személyes jelenlét a terhelt indítványára vagy hivatalból biztosítható. Az *előkészítő ülés* intézményének hangsúlyosabb tételével a büntetőeljárás kimenetele és a bírósági eljárás menete érdemben befolyásolható. Ez a terhelt közvetlen és aktív részvételét igényli, így a terhelt előzetes hozzájárulása itt sem mellőzhető a jelenlétének telekommunikációs eszközzel történő biztosításával kapcsolatban.⁵³

A fenti eseteken kívül összegzően elmondható, hogy a nyomozás során a terhelt jelenlétének telekommunikációs eszköz használatával való biztosítása nem eredményezheti a védekezéshez való jog olyan mértékű sérelmét, amely külön jogorvoslati vagy más jellegű garanciális intézményrendszer kialakítását indokolná.⁵⁴ A vádemelést követően ugyanakkor a tisztességes eljáráshoz való jog (azon belül is a bírósághoz és a személyes védekezéshez való jog) megköveteli, hogy a vádlott személyes jelenlétével összefüggő döntése csak abban az esetben legyen korlátozható, ha e korlátozás más, a büntetőeljárás során védendő érdekek okán szükséges és arányos.⁵⁵ Így a vádemelés után a vádlott utóbb előterjesztett indítványára biztosítani kell a személyes jelenlétet, amely alól a Javaslat kötelező rendelkezése, vagy a vádlott / más személy érdekében engedhető kivétel.

Álláspontom szerint – noha a telekommunikációs eszköz valóban az eljárási cselekményeken való személyes részvétel jogát korlátozza, és ezzel fenyegeti a fegyverek egyenlőségének maradéktalan érvényesülését (pl. úgy, hogy a védelem kérdezési, konfrontációs jogát korlátozza) – a Javaslatnak sikerült olyan garanciarendszert kiépítenie az intézmény használatához, hogy az *de facto* nem fogja a terhelt tisztességes eljáráshoz való jogának, így a fegyverek egyenlősége elv csorbulását okozni.

⁵⁰ T/13972. Általános Indokolás 319.; Részletes indokolás a T/13972. 120.§-hoz. 377-378.

⁵¹ Részletes indokolás a T/13972. 121-122.§-hoz. 379.

⁵² 122.§ (5) bek.

⁵³ Részletes indokolás a T/13972. 121-122.§-hoz. 379.

⁵⁴ Részletes indokolás a T/13972. 121-122.§-hoz. 379.

⁵⁵ Részletes indokolás a T/13972. 121-122.§-hoz. 379.

9. A tárgyalás előkészítése és a tárgyalás

A tárgyalás előkészítése kiemelkedő szerepet kap a Javaslatban. Az e szakban végzendő adminisztratív teendőkötől élesen elkülöníti a jogalkotó a tárgyalás érdemi előkészítését. A gyakorlati tapasztalatok alapján ugyanis igény mutatkozik arra, hogy a bírósági eljárásban a bíróságnak, valamint az ügyfeleknek (az ügyésznek és a védelemnek) világos elképzelései legyenek a vád tartalmáról, a vád vitatásának lényegéről, szükségtelen bizonyítás ne történjen, és az ügyben minél előbb jogerős döntés szülessen.⁵⁶

A tárgyalás előkészítésének megerősítését a Javaslat az *előkészítő ülés* funkciójának átértelmezésével tette meg. A Javaslat értelmezésében az előkészítő ülés így a vádemelést követően a tárgyalás érdemi előkészítése érdekében tartott nyilvános ülés, amely a vádlott számára biztosítja a közreműködés lehetőségét a büntetőeljárás további menetének alakításában.⁵⁷ E közreműködés, és így a hatékony, koncentrált tárgyalás előkészítése pedig másként alakul a vád tárgyát képező bűncselekményt beismerő vádlott esetén (ő egyúttal lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról, ezzel pedig megteremti annak a lehetőségét, hogy a beismerését elfogadó bíróság már az előkészítő ülésen ítéletet hozzon, 504-505. §); és másként a bűnösségét el nem ismerő vádlott esetén (ő a további bizonyítás irányának és kereteinek a kialakításában működhet közre, 506. §). Ehhez kapcsolódik logikailag a Javaslat azon rendelkezése, amely az *elsőfokú eljárás során* jelentősen szűkíti a bizonyítási indítvány előterjesztésének – jogkövetkezmény nélküli – lehetőségét.⁵⁸ E szűkítés a beismerő terhelt vonatkozásában a bizonyítás korlátozásának további speciális rendelkezéseit vonja maga után (feltéve, hogy a bíróság a terhelti beismerő nyilatkozatot elfogadta). Nevezetesen azt, hogy ilyenkor a vádirati tényállás megalapozottságára és a bűnösség kérdésére nem csak e kereteken felül folytatható le bizonyítás (például: büntetés kiszabását érintő kérdésben)⁵⁹; továbbá a vádlott kihallgatása mellőzhető, ha az előkészítő ülésen már vallomást tett.⁶⁰ Sőt, szűkítés látható ott is, hogy az első fokú határozattal szembeni fellebbezésben új bizonyítékokra csak olyan tény vagy bizonyítási eszköz tekintetében lehet hivatkozni, amely az ítélet kihirdetése után keletkezett vagy arról a fellebbező önhibáján kívül az ítélet kihirdetése után szerzett csak tudomást.⁶¹

Visszatérve a tárgyalás előkészítéséhez: megjegyzendő továbbá, hogy ahhoz, hogy az előkészítő ülés a tárgyalás érdemi és koncentrált előkészítése lehessen (akár beismer majd a terhelt, akár nem), nélkülözhetetlen, hogy az eljárás résztvevői *megfelelő időben teljesskörű tájékoztatást* kapjanak jogaikról, kötelezettségeikről, az előkészítő ülés lehetséges eredményeiről és feltételeiről. Így a Javaslat az idézések, értesítések kibocsátását úgy rögzíti, hogy azok kézbesítése az előkészítő ülés előtt legalább 15 nappal korábban

⁵⁶ T/13972. Általános Indokolás 324.

⁵⁷ 499.§ (1) bek.; Részletes indokolás a T/13972. 499.§-hoz 476.

⁵⁸ 520.§: A bíróság a tárgyaláson első körben azt vizsgálja, hogy az indítványozott bizonyítás a tényállás tisztázásához szükséges-e, és a bírósági szakban való előterjesztésének a feltételei fennállnak-e. Részletes indokolás a T/13972. 520.§-hoz 483.

⁵⁹ 521.§

⁶⁰ 522.§ (1) bek. 2. mondat; A védelem jogának és így a fegyverek egyenlősége elv erősítését jelenti a Javaslatban azon rendelkezés, amely szerint a vádlott és a védő a tárgyalás alatt – a vádlott kihallgatása során kifejezetten az egyesbíró vagy tanács elnökének engedélyével – a tárgyalás rendjét nem zavaró kapcsolattartás folytathat [522.§ (4) bek.].

⁶¹ 584.§ (5) bek.

megtörténhessen és mindemellett részletesen szabályozza a vádlott részére szóló idézés tartalmi elemeit.⁶²

A fentiekből levezetve, összefoglalóan elmondható tehát, hogy a tárgyalás előkészítése során a fegyverek egyenlősége elv itt úgy jelenik meg és erősödik, hogy a bírói kontroll mellett a feleknek (vád és védelem) itt lesz lehetőségük rögzíteni a bizonyítás alapvető irányát.

Ezen felül további két érdekességre mindenképp szükséges még kitérni. Egyfelől: az akkuzatórius büntetőeljárású rendszerek – és azon belül is kiemelten az amerikai büntetőeljárás – szabályát idézi meg a Javaslat 507. §-a., amely a *tárgyalást megelőző bizonyíték kirekesztést kimondó klauzulaként definiálható*.⁶³ A bizonyíték kirekesztése és az arra irányuló indítvány külön nevesítésével a Javaslat azt a célt tűzi ki, hogy a tényállás tisztázásához fel nem használható bizonyítékok köre szintén a tárgyalás korai szakaszában váljon egyértelművé. Egyetértek abban, hogy a bizonyíték kirekesztése így nem a bíróság mérlegelő tevékenységének előrehozását jelenti az elsőfokú eljárásból, hanem az abban a kérdésben történő döntést, hogy a bizonyítási eszköz, valamint az abból kinyert bizonyíték valamely fogyatékosága jogszabályba ütköző beszerzése eleve kizárja-e azt, hogy a bíróság annak bizonyító erejét a későbbiekben mérlegelés tárgyává tegye.⁶⁴ Ha ugyanis az ügyiratokból egyértelműen kitűnik, hogy a bizonyíték felhasználása jogszabályba ütközik, akkor a bíróság hivatalból vagy indítványra köteles kizárni azt (a bíróság persze szükség esetén a döntése előtt a bizonyítékot megvizsgálhatja).⁶⁵

Másfelől érdemes arra is kitérni, hogy a *tárgyalás előkészítésének egyéb feladatai* közé tartozik a Javaslat szerint a tárgyalás határnapjának a kitűzése.⁶⁶ E ponton a bizonyítási eljárások koncentrált lefolytatásának és az ügyfélközpontú igazságszolgáltatás modelljének megerősítését szolgáló rendelkezése a Javaslatnak az, amely szerint a tárgyalásra szóló idézéssel, értesítéssel egyidejűleg a bíróság tájékoztatja az ügyészséget, a vádlottat és a védőt arról, hogy az adott tárgyalási határnapon milyen bizonyítás felvételét tervezi.⁶⁷ Ez a tájékoztatási kötelezettség lehetőséget biztosít arra, hogy az eljárás ügyfelei (a fegyvereket fogó kezek) megfelelően felkészülhessenek a tárgyalásra.

10. Az ügyész ügyféli pozíciójának elismerése a tárgyalási szakban

A Javaslatban a tárgyalási szakban az *ügyész ügyféli pozíciójának elismerése* is megjelenik.⁶⁸ Így például az ügyész kizárásához kapcsolódó azon rendelkezésben, hogy a vádemelést

⁶² 500.§; Részletes indokolás a T/13972. 500.§-hoz 477.

⁶³ Valójában az amerikai büntetőeljárásban ez az ún. bizonyítékok elfogadhatóságának kérdése. Vö. FANTOLY Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*. HVG-ORAC, Budapest, 2012. 133-139. „Némileg” persze eltérő az USA-beli szabályozás és a magyar Be. Javaslat tárgyalást megelőző bizonyíték kizárását kimondó klauzula jogpolitikai indoka. Az USA-ban az ok, hogy a laikus elemből összeáll esküdtszék ne ismerhesse meg a kérdéses bizonyíték tartalmát mielőtt az elfogadhatóvá nyilvánítják, ne befolyásolja őket a döntés meghozatalában. A magyar szabályozás pedig elsősorban az eljárások gyorsítását és hatékonyságát szolgálja álláspontom szerint.

⁶⁴ Részletes indokolás a T/13972. 507.§-hoz 479.

⁶⁵ 507.§ (2)-(3) bek.

⁶⁶ 509-510.§

⁶⁷ 510.§ (4) bek.; Részletes indokolás a T/13972. 510.§-hoz 480.

⁶⁸ Ennek kiindulópontja, hogy Javaslat átveszi – a 72/2009. (VII. 10.) Alkotmánybírósági határozat alapján – a

követően a kizárást megtagadó határozat ellen nincs helye jogorvoslatnak.⁶⁹ Vádemelést követően – mint említettem az ügyész ügyfél lesz – az ügy érdemében nem ő, hanem a bíróság dönt, így a kizárását megtagadó határozattal szembeni jogorvoslati lehetőség érdeksérelmet még a védelem oldalának sem okoz(hat).⁷⁰

A Javaslát indokolása szerint szintén az ügyész tárgyaláson való ügyféli pozíciója, és ezzel együtt a fegyverek egyenlőségének elve jelenik meg azáltal, hogy fő szabály szerint az ügyészség hatáskörét, illetékességét a mellette működő bíróság hatásköréhez, illetékességéhez igazítja a jogalkotó.⁷¹

11. A bizonyítás, különös tekintettel a magánszakértői vélemény kérdésére

A Javaslát indokolása szerint „A Javaslát rendezi a Be. bizonyítási rendszerének anomáliáit, következetesebbé téve a bíróság és a vádló bizonyítás során betöltött szerepét”.⁷² Így a javaslat strukturális jellegű változása – ahogyan arra a kontradiktórium elvénel kitértem –, hogy újragondolta a bíróság tényállás tisztázási kötelezettségét. A bíróságnak lehetősége van arra, hogy hivatalból, teljes körben tisztázza a tényállást, a vád bizonyítására azonban nem kötelezhető.⁷³ Mindemelett további változtatásokat eszközölt a Javaslát a bizonyítási szabályok között, a tanulmányban a továbbiakban csak az ún. *magánszakértői vélemény* intézményére térek ki.

A Javaslátban a taxatív módon meghatározott bizonyítási eszközök között szerepel továbbra is a szakvélemény.⁷⁴ A jogalkotó nem változtatott a szakértő igénybevétele okán: akkor kell alkalmazni, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléshez *különleges szakértelem szükséges*.⁷⁵ E *generálklauzula* megfogalmazást azonban elegendőnek tartja, így – szakítva a hatályos Be. megoldásával – mellőzi azon szakkérdések felsorolását, ahol, ahol kötelező szakértő igénybe vétele. (Zárójelenesen megjegyzendő, hogy *technikai újítként* a Javaslát mellőzi az úgynevezett eljárás-semleges rendelkezéseket, amelyek valamennyi eljárási törvény esetén irányadók, és amelyek emiatt az igazságügyi szakértőkről szóló törvény rendelkezései között megtalálhatók. Ebből következik, hogy például a szakvélemény részeit, a szakértő kirendelésének tartalmi elemeit a Javaslát már nem tartalmazza.⁷⁶)

Mindemellett a Javaslát *a szakértői bizonyítás rendszerének egyes pontjain jelentős változásokat hajt végre*, ahol cél egyaránt a funkciómegosztás következetesebb érvényre juttatása, a fegyverek egyenlősége elv erősítése, a szakértői bizonyítás észszerű keretek közé szorítása, a joggyakorlatban felmerült problémák és anomáliák rendezése.⁷⁷ Egyik

hatályos Be. azon rendelkezését, amely szerint az elsőfokú eljárásban mindig kötelező az ügyési jelenlét [435.§ (1) bek.].

⁶⁹ 28.§ (8) bek.

⁷⁰ Részletes indokolás a T/13972. 27-28.§-hoz. 337.

⁷¹ Részletes indokolás a T/13972. 29.§-hoz. 337-338.

⁷² Részletes indokolás a T/13972. XXVIII. Fejezetéhez.

⁷³ 163-164.§

⁷⁴ 165.§ c) pont.

⁷⁵ 188.§ (1) bek.

⁷⁶ Részletes indokolás a T/13972. XXXI. Fejezetéhez.

⁷⁷ Részletes indokolás a T/13972. XXXI. Fejezetéhez. 393. Nem jelentős változás, viszont mindenképpen pontosítás, hogy a Javaslát rendelkezik a más eljárásban kirendelt szakértő által készített vélemény szakvéleménykénti

ilyen pontja a Javaslatnak a védelem oldala által felkért szakértő,⁷⁸ az új Be. terminológiája szerint *magánszakértő* kérdése.⁷⁹ Ezzel kapcsolatban a kiindulópont az, hogy a büntetőeljárásokban a szakértő alkalmazása fő szabály szerint kirendeléssel történik, amely mellé kiegészítő jellegű, a védelem jogának és a fegyverek egyenlősége elvének erősítéséhez kapcsolódó garancia a – magánjogi jogviszony keretében létrejött – magánszakértői vélemény intézménye.⁸⁰

A hatályos szabályozás szerint a terhelt és a védő közölheti az ügyésszel, vagy bírósággal, hogy szakvéleményt kíván készíttetni és benyújtani.⁸¹ A szakvélemény elkészítésére felkért személy szakértőként való bevonásáról ezt követően a bíróság, illetőleg az ügyész határoz, kétféle döntést hozhat: bevonja szakértőként, vagy megtagadja a felkért személy szakértőként való bevonását. A felkért szakértő e minőségének elismerése (a büntetőeljárásba szakértőként való bevonása) után önállóan végezhet szakértői vizsgálatot, a bírósági eljárásban a bíróság, illetőleg az ügyész által kirendelt szakértővel azonos jogok illetik meg, és kötelezettségek terhelik. (A szakértőknek persze feladatuk, hogy az általuk elvégezni kívánt szakértői vizsgálatról kölcsönösen értesítsék egymást, az értesített szakértő a másik szakértő által végzett vizsgálaton pedig jelen lehet.) Másfelől azonban, ha a bíróság vagy az ügyész a felkért személy bevonását megtagadja, a (szak)vélemény az okiratra vonatkozó szabályok szerint használható fel a büntetőeljárásban.⁸²

Noha a hatályos Be. szövege szerint – „közölheti, hogy szakvéleményt akar készíttetni és benyújtani” – egyfajta előzetes bejelentést jelente ez, a joggyakorlatban ténylegesen a terhelt, illetve a védő nem jelenti be előzetesen az ügyész vagy a bíróság felé, hogy szakvéleményt készített, hanem a már elkészült szakvélemény benyújtásával egy időben kéri a készítő szakértőként történő kirendelését, az elkészített okiratnak a bizonyítási eszközök körében szakvéleménykénti kezelését és a szakértő meghallgatását.⁸³ E joggyakorlati problémából ered, hogy a kérdés (felkért szakértő – magánszakértő) újra szabályozásával azon jogértelmezési problémát kívánja kiküszöbölni a Javaslatban a jogalkotó, amely a terhelt és védő indítványa ellenére az eljárásba be nem vont szakértő, és a bevonásra irányuló indítvány hiányában felkért szakértő véleményének értékelését érinti.⁸⁴ A vádlott vagy a védője által egyoldalúan beszerezett magánszakértői vélemény felhasználása ugyanis minősítési problémaként jelentkezik a jelenlegi joggyakorlatban, ahol a bíróságnak abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy az a törvény által ismert bizonyítási eszközök közül

felhasználásának szabályairól [197.§ (4) bekezdés].

⁷⁸ Be. 112.§

⁷⁹ 193.§

⁸⁰ A jogintézmény tágabb értelemben vett, gyakorlatilag többletjogokkal rendelkező elődjét már az első írott magyar büntetőperjogi kódex (1896. évi XXXIII. törvénycikk – A bűnvádi perrendtartásról) is ismerte *ellenőrző szakértő* néven. Ugyanakkor az ellenőrző szakértő nem azonosítható teljes mértékben a magánszakértővel, előbbi jogai a „terhelt érdekeit szakértői közreműködésével előmozdítani s megoldalmazni”. Azaz az ellenőrző szakértő gyakorlatilag közreműködött a büntetőeljárásokban, így jelen lehetett a szemlénél, az esetleges hiányokra vagy mulasztásokra figyelmeztethetett, és a szemle teljesítésére, valamint a véleményre nézve észrevételeit akár a jegyzőkönyvben, akár külön iratban előterjeszthette (I. Bp. 228. §).

⁸¹ Be. 112.§ (1) bek.

⁸² Be. 112.§ (2) – (3) bek.; CSERE Katalin: *A vádlott vagy védője által a bíróság előzetes engedélye nélkül beszerezett magánszakértői vélemény jogi minősítése és felhasználása a büntetőeljárásban*. 2014.El.II.JGY.1/1-65. A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban. 232.

⁸³ Uo. 231.

⁸⁴ Részletes indokolás a T/13972. 190.§-hoz. 393-394.

melyeknek a körébe sorolható be.⁸⁵ A Javaslat szerint az ilyen vélemények okiratként való értékelése értelmetlen, hiszen az értékelést végző hatóság megfelelő kompetenciával nem rendelkezik a vélemények tárgyát képező, különleges szakértelmet igénylő kérdésekben. A magánszakértői véleményt készítő szakértő tanúként történő kihallgatása pedig nem tekinthető helyes gyakorlatnak.⁸⁶

A Javaslat megoldási javaslata mindezekre: továbbra is lesz lehetőség magánszakértői vélemény készítésére – a terhelt vagy a védő megbízása alapján –, amely gyakorlatilag kettős célt szolgál a fegyverek egyenlőségének szellemében. Egyfelől a védelem a vád által kirendelt szakértő ellenében legyen képes a saját maga által megbízott szakértőt kiállítani, másfelől akkor is legyen lehetőség szakértő megbízására, ha indítványa ellenére egyáltalán nem kerül sor szakértő kirendelésére az adott kérdésben a büntetőeljárársban.⁸⁷ Ugyanakkor a jogalkotó azt is egyértelművé tette, hogy a terheltnek és a védőnek ez a joga csak a Javaslatban meghatározott esetekben és a felállított korlátokkal lehetséges. Így az *eseteket* tekintve a védelem oldala, csak akkor adhat meghatalmazást magánszakértőnek, ha: (1) egy korábbi, kirendelt szakértő által készített szakvélemény még nem készült. Ebben az esetben, ha a terhelt vagy védő szakértő kirendelésére irányuló indítványát bármely eljárási szakaszban elutasították, megbízás adható. (2) Ha a terhelt és a védő indítványa az általa megnevezett szakértő kirendelésére irányult, azonban az ügyészség vagy a nyomozó hatóság más szakértőt rendelt ki.⁸⁸ *Korlátai* azonban a magánszakvélemény beszerzésének: (1) ha a korábbi szakvéleményt akár a vádemelés előtt, akár azt követően a terhelt vagy a védő indítványában megnevezett szakértő készítette, magánszakértői vélemény elkészítésére megbízás nem adható; (2) ugyanazon szakkérdésre vonatkozóan a terhelt és a védő csak egy magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást.⁸⁹ (3) A harmadik korlát *expressis verbis* nem került megfogalmazásra a Javaslatban, ugyanakkor a Részletes indokolás kiemeli, hogy az is korlátnak minősül, ha a szakértőt a büntetőjogi felelősség kérdésében döntő, pártatlannak tekintendő bíróság rendelte ki, akkor e körülmény önmagában még nem teszi lehetővé a magánszakértő megbízását.⁹⁰

A Javaslat egyebekben nem teszi kötelezővé a magánszakértői vélemény benyújtását, azonban – az eljárások elhúzódásának megakadályozása miatt is – a terhelt, illetve a védő köteles tájékoztatni az ügyben eljáró bíróságot, ügyészséget, illetve nyomozó hatóságot, hogy mely szakértőnek milyen határidővel adott megbízást.⁹¹

A Javaslat a magánszakértői vélemény elkészítésének előfeltételeként előírt szabályok megsértése esetén azt írja elő, hogy a magánszakértői vélemény bizonyítási eszközként

⁸⁵ MOLNÁR Ambrus: *Összefoglaló megállapítások. A magánszakértői vélemény jogi megítélése.* 2014.El.II. JGY.1/1-65. A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban 355.

⁸⁶ LÁNG László: *Jelentés a szakértők igénybeviteléről a nyomozó ügyészségek eljárásában.* 2014.El.II.JGY.1/1-65. A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban. 293.; valamint Részletes indokolás a T/13972. 190.§-hoz 394.

⁸⁷ Részletes indokolás a T/13972. 190.§-hoz. 394.

⁸⁸ 190.§ (2) bek.; A második esethez kapcsolódó kiegészítő rendelkezés, hogy ha a terhelt, illetve a védő indítványára olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányul, amit az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő által készített korábbi szakvélemény már vizsgált, magánszakértői vélemény elkészítésére csak azt követően adható megbízás, hogy a terheltnek vagy a védőnek a 197.§ (1) és (2) bekezdés szerinti eljárásra vonatkozó indítványait a vádemelés előtt vagy után elutasították [190.§ (3) bekezdés].

⁸⁹ 190.§ (4) bek.

⁹⁰ Részletes indokolás a T/13972. 190.§-hoz. 394.

⁹¹ 190.§ (5) bek.

nem, hanem *a terhelt, illetve a védő észrevételként* lesz felhasználható.⁹² Szakvéleményként pedig kettős konjunktív feltétel esetén minősülhet: egyfelől, ha a magánszakértő megbízása a Javaslóban meghatározott eljárásrendnek megfelelően történt; másfelől pedig, ha a magánszakértői vélemény terhelt vagy védő általi előterjesztése megtörtént.⁹³

Álláspontom szerint a magánszakértői vélemény benyújtása feltételrendszere, felhasználása egyértelmű szabályainak meghatározásával (e ponton az okiratkénti értékelés lehetőségének kizárásával, a magánszakértő tanúkénti kihallgatásának kizárásával) a Javaslát egy, a fegyverek egyenlőségének elvét tiszteletben tartó szabályozást alakított ki.

12. Záró gondolatok

A tisztességes eljáráshoz való jog – egyes megközelítések szerint a *tisztességes eljárás eszméje* – nem önmagában létező elv, annak számos, egymást támogató részeleme van.⁹⁴ Az egyik ilyen implicite beleértendő részeleme a *fegyverek egyenlőségének elve*, amely azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy tény és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson.

Az egyenlőség azonban a büntetőeljárásokban nem a szó valódi értelmében használatos. A fegyverek egyenlősége akkor érvényesül, ha a büntetőeljárásban a felek jogai és kötelezettségei, egymáshoz viszonyított helyzetük megegyezik. Valódi egyenlőségről tehát nem lehet szó, mert az egyes alanyok pozíciója eltérő, így eltérő jogokat gyakorolnak. Az egyenlőség – álláspontom szerint az arra való törekvés – ott jelenik meg, hogy a felek összességében hasonló feltételek megléte mellett vegyenek részt a büntetőeljárásban.⁹⁵ A tanulmányban e hasonló feltételeket (azok erősítését vagy éppen csorbítását) az új büntetőeljárás törvényjavaslat szabályain keresztül vizsgáltam meg.

⁹² 198.§ (1) bek.

⁹³ 198.§ (1) bek.

⁹⁴ DOBROCSI, 2005. 122.

⁹⁵ Uo. 123.